

GLEDALIŠČE ZATIRANIH – ŽIVLJENJE NA ODRU

97

PREDSTAVITEV PROJEKTA V SODELOVANJU Z DRUŠTVOM ALTRA

THEATRE OF THE OPPRESSED – LIFE ON STAGE

PRESENTATION OF THE PROJECT IMPLEMENTED IN
COLLABORATION WITH THE SOCIETY ALTRA

Zarja Brumen Žarn, *študentka socialne pedagogike*
Ulica Draga Kobala 1, 2000 Maribor
zarja.brumenzarn@gmail.com

**Lara Brglez, Jasmina Gabrovec, Lucija
Mikelj, Ana Petač, Katarina Rozina,
Jerca Skube in Nives Železnik**

POVZETEK

Življenje na odru je projekt, ki smo ga študentke tretjega letnika socialne pedagogike na temo duševnega zdravja izvajale v okviru predmeta socialna pedagogika. V sodelovanju z društvom Altra in njihovimi člani smo prek tehnik gledališča zatiranih dobre tri mesece raziskovale področje duševnega zdravja ter z njim povezano stigmo. V članku bomo predstavile celoten potek projekta ter vključile igre in metode, ki smo jih uporabljale med tedenskimi srečanji na društvu Altra. Kot sklep projekta in hkrati začetek nadaljevanja opozarjanja širše javnosti s problematiko duševnega zdravja smo ustvarili predstavo v obliki forum gledališča. Izpostavile bomo omejitve in tveganja, ki smo jih prepoznale med

projektom, in končale z našimi načrti za prihodnost ter praktičnimi priporočili za vse, ki se bodo kdaj odločali za delo z ljudmi s težavami v duševnem zdravju prek tehnik teatra zatiranih.

KLJUČNE BESEDE: *duševno zdravje, gledališče zatiranih, stigma, Društvo Altra.*

ABSTRACT

Life on Stage is a project carried out by third-year students of social pedagogy within the scope of our coursework. The underlying theme of the project is mental health. Working hand in hand with the Society Altra and its members, we spent more than three months researching the area of mental health and the stigmatism connected with it by employing the techniques characteristic of the Theatre of the Oppressed. The following article presents the entire course of the project, including the games and methods used during our weekly gatherings at the facilities provided by Altra. To mark the conclusion of the project as well as the resumption of efforts to raise awareness among the general public regarding the issue of mental health, a performance in the style of Forum theatre was staged. Moreover, the paper highlights the limits and risks we have identified during the project, and concludes with a presentation of our plans for the future and with practical recommendations intended for those who wish to utilize the techniques of the Theatre of the Oppressed to work with people with mental health issues.

KEYWORDS: *mental health, Theatre of the Oppressed, stigma, Society Altra.*

UVOD

Skupina študentk tretjega letnika socialne pedagogike se nas je v okviru predmeta socialna pedagogika odločila za izvajanje projekta z naslovom *Življenje na odru* na temo duševnega zdravja. Ta tematika je sicer prisotna v našem vsakdanu, a je pogosto spregledana. Na naše življenje

poleg individualnih dejavnikov in ožje socialne mreže vplivata tudi kontekst našega časa in družbeno ustvarjena stigma. To pomembno kroji življenjske izkušnje, osebno vrednotenje posameznikov in družbeni pogled nanje.

S tehnikami gledališča zatiranih smo želele inovativno vzpostaviti dialog med stigmatiziranimi skupinami in širšo družbo. Čeprav se s problematiko duševnega zdravja ne ukvarjajo le totalne institucije, ampak tudi različna društva, ta v manjši meri prodre v javnost. Naš namen je bil na odru predstaviti njihovo realnost, ki prepogosto ostaja skrita, in zato nerazumljena.

STIGMA

Skozi projekt smo se srečevale s temami duševnega zdravja, stigmatizacije, socialnih mrež in pristopov pomoči. S člani društva smo se pogovarjale o težavah, s katerimi se srečujejo. Izmed vseh odprtih tematik so bili problemi stigme, mitov in resnic o osebah s težavami v duševnem zdravju najbolj izpostavljeni. Njihove pravice so zapisane v Zakonu o duševnem zdravju (2008), ki določa sistem zdravstvene in socialnovarstvene skrbi na področju duševnega zdravja ter nosilce dejavnosti. Zakon definira pravice med zdravljenjem ter postopke sprejemov na zdravljenje v oddelek pod posebnim nadzorom, v obravnavo v varovani oddelek socialno varstvenega zavoda, v nadzorovano obravnavo in v obravnavo v skupnosti.

Osebe s težavami na področju duševnega zdravja so iz različnih razlogov ena izmed najbolj stigmatiziranih skupin. Krištof (1992) težnjo po stigmatiziranju povezuje z lastno agresivnostjo do osebe ali skupine. Podzavestne izvore družbene stigme vidi v notranji agresivnosti in projekciji občutka krivde zaradi odklonskih nagnjenj stigmatizatorja. Opiše jih kot institucionaliziran varnostni ventil. Pri tem procesu izbiri objekta opredeljujejo njegova relativna nemoč, ranljivost za stigmo ter vpadljiva različnost, ki pri stigmatizatorju izzove strah in zaskrbljenost. *„V kulturi, ki je obsedena z uspehom, družbena stigma služi kot metoda za doseganje iluzije uspeha,“* (prav tam, str. 13). Posameznik ali skupina lahko poskuša povišati svoj status in uspeti z nižanjem statusa stigmatizirane osebe. Merila za stigmatizacijo osebe kot odklonske

so neopredeljena, spreminjajo se s premiki moči v vladi, birokraciji, navadah in drugih komponentah družbenega sistema. Učinkom stigme sledi odiranje posameznika na obrobje. Pri poskusih vrnitve izgubljenega družbenega položaja pa se soočajo s številnimi ovirami. Kadar koli neko skupino označimo, jo bomo stigmatizirali, dokler bo imela podrejen družbeni status (Flaker, 2001).

Stigmatizacijo najbolj poglobljajo institucije, saj delijo ljudi na dobre in slabe, na normalne in nenormalne, kar zahteva posebno pozornost strokovnih delavcev.

Proces stigmatizacije je v družbi prisoten ves čas. Lahko je fizičen, informativen, stalen, hiter ali počasi naraščajoč.

Strah pred stigmatizacijo je metoda, s katero si družba zagotavlja konformnost. Oseba je ocenjena kot neprilagojena, kadar se njeni interesi ne prekrivajo z interesi skupine, ki ji pripada. Po vedenju navzven je lahko konformna, v svojih vrednotah in prepričanju pa odklonska. Kot element socialne kontrole je stigma lahko dokaj učinkovita, kadar ima oseba ambivalenten odnos do socialnih vrednot, katerih ji (še) ni uspelo doseči. Proces ustvarjanja antisocialne osebe je proces etiketiranja, označevanja, opisovanja, segregiranja in ne zadeva vseh družbenih slojev enako. S stigmo postane posameznik ali skupina izpostavljena pogledom drugih. S tem dobi družba pregled nad njimi in jih lahko kontrolira, saj so označeni in izločeni (Krištof, 1992).

Segregacija iz vsakdanjega življenja naredi te ljudi tuje, drugačne in nevsakdanje, celo nevarne (Flaker, 1998).

Naše mnenje je, da je integracija v družbo zaradi takšnih postavk otežena, zato je treba spreminjati stereotipe o osebah s težavami v duševnem zdravju ter nanje predvsem gledati kot na ljudi, ki si želijo – tako kot vsi – čutiti pripadnost, varnost in sprejemanje. Vzroke in posledice stigmatiziranosti je treba razumeti z vidika strokovnjakov, še posebej pa oseb, ki jo občutijo. Pomembno je, da se tega zavedamo in poskušamo skupaj premagovati ovire, ki jih stigma prinaša. Interdisciplinarno sodelovanje ter organiziranje skupnih aktivnosti je lahko dober začetek integracije, ki vodi k boljšemu položaju ljudi na robu družbe.

Glavni vidiki stigmatizacije oseb s težavami v duševnem zdravju so ranljivost, nemoč in drugačnost, ki vodijo v njihovo marginaliziranost. Ponovna vključitev v družbo je usmerjena predvsem v odpravljanje

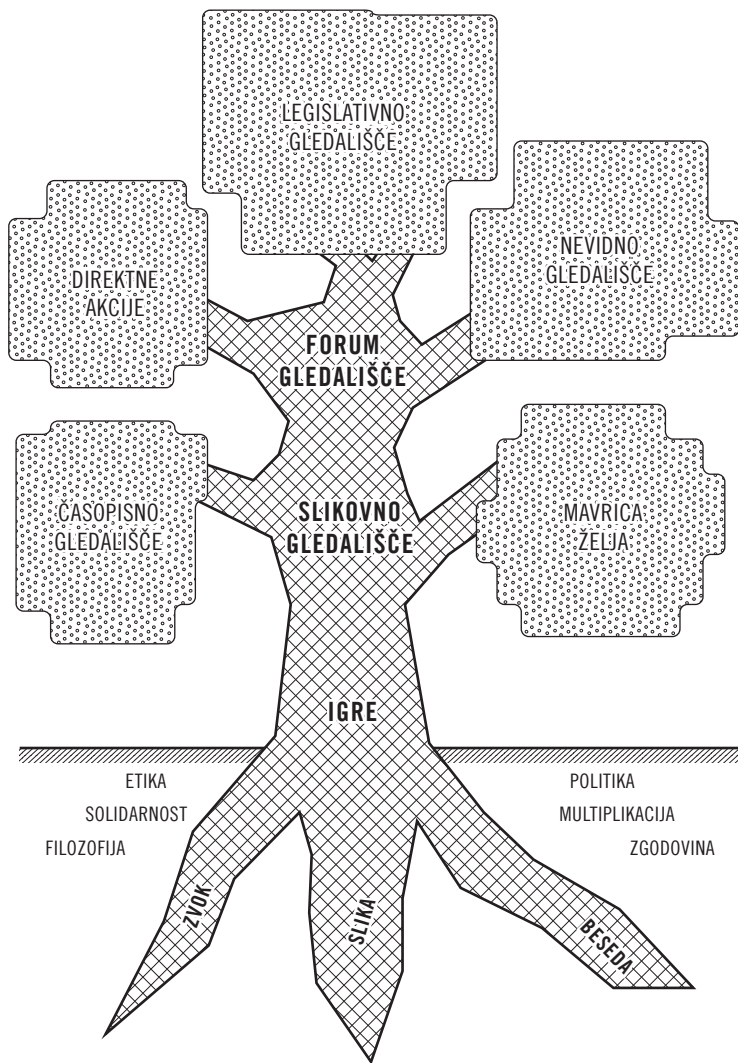
etiket in razvijanje podpore pri vsakdanjem življenju. Potrebno je zagotavljanje upoštevanja njihovih pravic ter nudenje kontinuirane strokovne pomoči.

GLEDALIŠČE ZATIRANIH

Začetnik gledališča zatiranih je brazilski režiser, dramatik, aktivist in politik Augusto Boal (1931–2009), ki je svoje gledališče zasnoval na osnovah vsakodnevnega gledališča. Vsakodnevno gledališče obvlada vsak izmed nas. Vsak svojo vlogo odigra drugače; različno se obnašamo kot žena, hčerka, prijateljica (Ferlin, 2009). Gledališče zatiranih daje možnost zatiranim (to so vsi posamezniki ali skupine, ki so socialno, kulturno, politično, ekonomsko, rasno, spolno ali kako drugače prikrajšani za pravico do dialoga), da pridejo do besede. Gledališče zatiranih je drugačno od gledališč, ki jih večinoma poznamo. Gre za sistem vaj, iger in tehnik, ki jih bomo razložile z Drevesom Gledališča zatiranih Augusta Boala (Boal, 2006).

Možnost uporabe gledališča zatiranih se razteza od socialnega in političnega področja, psihoterapije, pedagogike do reševanja trenutnih problemov ozkega območja in velikih ekonomskih problemov celotne države. Gledališče stoji na plodnih tleh etike in politike, zgodovine in filozofije, iz katerih drevo srka življenjsko moč. Temelji gledališča zatiranih so korenine – slika, zvok in beseda –, ki so medsebojno povezane in nujne za življenje drevesa.

Na deblu drevesa so igre, ki prinašajo dve temeljni značilnosti življenja v družbi; imajo pravila, ki so nujna, na drugi strani pa zahtevajo ustvarjalno svobodo, da se igra (ali življenje) ne spremeni v prisilo. Ni igre brez pravil in ni življenja brez svobode. Slikovno gledališče (Image Theatre) ne uporablja besed, z njim se razvijajo drugačne oblike zaznavanja. Namesto besed se uporablja telo, predmete, razdalje, barve (Boal, 2006). Slike, ki jih udeleženci naredijo s svojim in drugimi telesi, zrcalijo spomine, domišljijo, čustva vsakega opazovalca. Vsaka slika ima lahko toliko pomenov, kot je opazovalcev, in nikoli jih ne smemo omejiti na pravilne ter napačne (Boal, 2002). Časopisno gledališče (Newspaper Theatre) je sestavljeno iz kombinacije slik in besed ter vsebuje več različnih preprostih tehnik, s katerimi se vsakodnevne

SLIKA 1: Drevo gledališča zatiranih Augusta Boala (Boal, 2006)

novice preoblikuje v gledališki performans (Boal, 1985). S časopisnim gledališčem je Boal skušal spodbuditi igralce k temu, da začnejo igrati

aktualne teme, kjer so morali sami razmišljati ter prispevati svoja mnenja in argumente (Ferlin, 2009). Forum gledališče (Forum Theatre) je najbolj poznano in prakticirano po vsem svetu. Prikazuje različne scene ali krajše igre, v katerih je nekdo vedno zatiran (protagonist). Ob koncu igre so gledalci (spect-actors) povabljeni, da pridejo na oder in nadomestijo protagonista ter odigrajo njegovo vlogo po svoje, s svojo idejo. Predstava je začetek socialne spremembe. Konec predstave je šele začetek (Boal, 2006). Forum gledališče ima jasna pravila. Tekst mora jasno definirati vsak značaj posebej, da se lahko gledalci lažje prepoznajo v njih. Igra mora prikazati neuspeh, napako, ki gledalce spodbudi k iskanju novih rešitev in novih načinov soočanja z zatiranjem. Pomemben element forum gledališča je Joker, ki ima vlogo povezovalca med igralci in občinstvom, razloži pravila igre, spodbuja. Po končani predstavi Joker vpraša gledalce, ali jim je bila igra všeč, kaj bi lahko spremenili ... Igra se ponovi, in ko gledalec najde trenutek, kjer vidi možnost spremembe, zavpije: „Stop!“ Igra se ustavi in gledalec zamenja protagonista. Zatiralci še naprej zatirajo, še močneje, s tem pokažejo gledalcem in predvsem tistemu, ki je interveniral, kako težko je spremeniti realnost. Učinek forum gledališča je še toliko večji, ko gledalcem postane jasno, da ne bo nihče spremenil sveta namesto in za njih, če ga ne bodo sami, vse bo ostalo popolnoma enako (Boal, 2002). H gledališču zatiranih spadajo še nevidno gledališče (Invisible Theatre), direktne akcije (Direct Actions), legislativno gledališče (Legislative Theatre) in mavrica želja (Rainbow of Desire). Vse oblike gledališča zatiranih vedno težijo k spremembi družbe, in sicer k osvobajanju zatiranih. Ni dovolj le interpretirati realnost, nujno jo je treba spremeniti (Boal, 2006).

ALTRA

Za izvedbo našega projekta smo si izbrale društvo Altra – nevladno, neprofitno in humanitarno organizacijo, ki izvaja storitve in programe s področja duševnega zdravja v skupnosti. Delujejo na področju socialnega in zdravstvenega varstva ter večinoma izvajajo različne programe, ki temeljijo na psihosocialnem modelu za ljudi z dolgotrajnimi težavami v duševnem zdravju ter za druge ljudi v stiski.

Dejavnosti izvajajo v obliki stanovanjskih skupin, dnevnih centrov, svetovalnih centrov, klubov in različnih drugih oblik oskrbe.

Organizirajo tudi skupine za samopomoč in nudijo storitve s področja načrtovanja, izvajanja in koordiniranja storitev, programov zaposlovanja in usposabljanj teže zaposljivih ljudi.

Pomoč nudijo tudi svojcem in prijateljem oseb s težavami v duševnem zdravju ter si prizadevajo za detabuizacijo duševnih motenj in destigmatizacijo oseb. Sodelujejo tudi z mnogo strokovnimi službami, različnimi ustanovami, nevladnimi organizacijami in posamezniki. Njihovo poslanstvo in vizija sta zavzemanje za razvoj učinkovitih skupnostnih služb na področju duševnega zdravja v Sloveniji. Izvajanje takih služb naj bi potekalo v lokalnih skupnostih ali domačem okolju. Med drugim je vizija tudi razvoj široke palete strokovnih storitev, ki bi ljudem s težavami in tudi njihovim svojcem nudila večjo izbiro, soodločanje in soudeležbo pri skrbi za izboljšanje kakovosti posameznika in njegovih pomembnih drugih. Zavzemajo se tudi za individualen pristop, ki upošteva razlike v potrebah in željah vsakega posameznika ter skupaj z njimi poskušajo poiskati ustrezne rešitve. Glavni cilj pa je odpraviti predsodke ter odpraviti diskriminacijo do ljudi, ki so se znašli v težji stiski in potrebujejo pomoč.

PROJEKT

Začetki

Prvi korak za pogon projekta je bil seznanitev strokovne vodje z našim namenom in dejavnostjo, ki bi jo izvajale za njihove člane, nato pa smo pripravile še krajšo predstavitev našega projekta članom v dnevnem centru Altra. Predvsem strokovni delavci so na začetku pokazali veliko navdušenja in zanimanja za projekt, zato smo se brez težav dogovorili za sodelovanje. Društvo nam je odstopilo svoje prostore za srečanja enkrat na teden, poleg tega pa so strokovni delavci spodbujali člane k sodelovanju.

Igre

Za prvi mesec srečanj smo izbirale igre, katerih namen je bil medsebojno spoznavanje in povezovanje skupine ter vzpostavljanje sproščenega in

zabavnega vzdušja. Igre smo črpale iz knjige *Games for actors and non-actors* avtorja Augusta Boala in iz delavnic gledališča zatiranih Tonyja Cealyja ter Kristine Šmitran. Izbirale smo igre, ki so vidno prebile led na začetku srečanj, izboljšale skupinsko klimo in tudi pokazale odpor pri posameznikih.

Igre, ki so celotno skupino nasmejale so medvedi, avtostop, medved in princeska, Vampir iz Strasbourga, mašine ... (Boal, 2002).

Kot ene izmed bolj zanimivih iger so se izkazale mašine. Pri tej igri se izpostavi ena tema (npr.: pomlad, morje, savna ...), nato udeleženci postopoma začnejo hoditi na sceno in naredijo en gib in zvok, ki je sestavni del večplastnega stroja. Gib in zvok sta mehanska, kar pomeni, da se ponavljata. Nato vsak ponavlja svoj gib in zvok. Skupina začne skupaj stopnjevati tempo do najvišje hitrosti in nato tempo počasi pada, dokler se ne ustavi.

Na drugem srečanju so člani Altre sami predlagali teme. Ena izmed tem je bila Altra in Bolnica. Pri temi Altra so se vsi hkrati usedli na navidezen stol in tipkali po tipkovnici računalnika. Tema Bolnica je bila bolj pestra.

Nekateri so čakali v čakalnici, drugi na toaleta, nekateri so bili zdravniki in nekateri poškodovani. Ko se je ta tema predlagala, je en udeleženec takoj pripomnil: „Bolnica, ampak ne tista.“

Študentke smo se pred vsakim srečanjem redno dobivale in skupaj določile igre ter skušale načrtovati celoten potek srečanja. Pri tem smo se soočale z lastnimi mejami – imele smo različen pogled na to, katere igre so primerne za našo skupino. Glede igre Vampirji iz Strasbourga je bilo največ pomislekov. Odločile smo se, da jo bomo kljub temu izpeljale, in vse se je dobro izteklo. Po tem srečanju je odzvanjalo vprašanje, ali je treba ljudi s težavami v duševnem zdravju obvarovati pred vsem, kar bi lahko izzvalo neprijetno doživljanje. To je bil namreč pomislek, zaradi katerega smo se spraševale o primernosti igre. Iz istega razloga nismo nikoli izvedle igre Samuraja. Dilema je nastala, ker vsebuje vidik nasilja in smrti, hkrati pa se skozi igro pokaže uglašenost skupine in poznavanje jakosti lastnega glasu.

Zgodba

Zgodba Stanke, kot smo jo imenovali v predstavi, sloni na izkušnjah ljudi, ki so se srečali s težavami v duševnem zdravju in so imeli stik s psihiatri ter osebjem psihiatrične bolnišnice.

V pomoč pri zbiranju gradiva za zgodbo nam je bila tehnika časopisnega gledališča, ki je odprla pogovor o temah, kot so prosti čas, odnosi, zdravje, zaposlitev ljudi s težavami v duševnem zdravju.

V dnevnem prostoru Altre smo postavile skrinjico *zmote o duševnem zdravju*, katere namen je bil zbrati čim več zmot, mitov, stereotipnih predstav o ljudeh s težavami v duševnem zdravju, ki bi jih lahko prikazale v predstavi. Pomembno vlogo pri sestavljanju zgodbe je imela B., ki nam je zaradi svojih življenjskih izkušenj in izkušenj z gledališčem pomagala tako pri vsebini zgodbe kot pri pripravi na igro.

Priprave na predstavo

Aktivne priprave na predstavo so se začele 14 dni pred prvo predstavo, ki smo jo odigrali na Pedagoški fakulteti. Časa ni bilo veliko, zato smo se srečevali dvakrat na teden za vsaj dve uri. Začeli smo z okarakteriziranjem likov in si po svoji želji razdelili vloge. Naš cilj, da bi glavne vloge odigrali člani Altre, se je uresničil, saj sta njihova člana prevzela vlogo zatiranega in zatiralca. Izdelali smo okviren scenarij, ki pa se ga nismo učili na pamet. Prizore, ki smo jih sestavljali, smo sproti odigrali in določili iztočnice (zaključni stavek prizora), postavitve prostora ter potrebne rekvizite. Pred prvo predstavo smo imeli generalko, v kateri smo odigrali predstavo, ponovili iztočnice, pripravili rekvizite in si vlili poguma. Pri drugi predstavi smo zaradi improvizacije scen (bila je na pikniku društva Altre na igrišču) in nezmožnosti časovne uskladitve igralcev generalko izpustili, zaradi česar je bil uspeh predstave nekoliko slabši.

OMEJITVE IN TVEGANJA

Pred začetkom, ko smo idejo o projektu šele oblikovale, smo si zamislile ciljno skupino mladih (od 20 do 30 let) članov Altre, kar pa se je izkazalo za neizvedljivo, saj bi se s tem preveč omejile in pridobile še manj članov kot smo jih sicer.

Pri svojem delu smo naleteli na omejitve in tveganja, ki so bila povezana z nerednim udeleževanjem soudeležencev. Skupina članov, ki so se udeleževali naših srečanj, je bila namreč iz srečanja v srečanje nekonsistentna. Udeleženosť je bila od najmanj dveh do največ osem članov. V procesu nastajanja zgodbe in priprav na predstavo se je oblikovala stalna skupina štirih članov, od katerih so trije igrali v predstavi. Imeli smo nekaj težav pri vzpostavitvi stika za sprotne dogovore, saj si nismo izmenjali telefonskih števil. Za projekt smo imele na voljo tri mesece, kar je bila precejšnja časovna omejitev. Prav tako smo bile časovno omejene v samem društvu Altra, ki nam je svoj prostor ponudilo za eno uro. Izkazalo se je, da bomo za kakovostno izvedbo predstave potrebovali več časa, zato smo se v zadnjih dveh tednih dobivali še zunaj določenega termina. Kot omejitev pri delu bi izpostavile tudi prostor, ki nam je bil na voljo v kleti društva Alta. Za boljše počutje in kakovostnejše delo bi potrebovali bolj svetel, zračen in večji prostor.

PRIPOROČILA

Skozi celoten proces nastajanja igre in medsebojnega sodelovanja smo sestavile priporočila, ki bi lahko pripomogla k uspešnejši realizaciji projekta.

Delovanje tima je lahko uspešno le pod pogojem, da so vsi člani močno notranje motivirani za sodelovanje in delo. V samem procesu so ovire neizbežne, zato je potrebna pozitivna naravnost, kar pomeni, da ne obupaš ob prvi oviri, temveč združiš moči, da jo presežeš. Znanja skupinskega dela (vodenje skupine, skupinska dinamika, timsko delo) so pri tovrstnem delu uporabna in skoraj nujna.

Za izbiro metod dela je predznanje o tematiki celotnega spektra duševnega zdravja nujno, prav tako pa odprtost za nove poglede nanjo in fleksibilnost pri delu glede na individualne potrebe posameznikov. Uporabljena tehnika gledališča zatiranih je še precej nerazširjena, zato je potreben pregled tuje literature in/ali seznanitev s samo tehniko v obliki izobraževanja.

Ključen za uspeh našega projekta, na kar so nas opozorili člani in strokovni delavci Altre, se je izkazal pomen prvega vtisa, stika ob

prihodu v institucijo. Po njihovih besedah smo oddajale močno, pozitivno energijo, dobili so občutek, da je vsak zaželen in se lahko brez dokončne zavezanosti vključi.

Za uspešno izpeljavo delavnice – poteka ure srečanja – so predpriprave neizbežne. Naša skupina se je pred vstopom v Altro vedno prej dobila na kavi v bližnjem lokalu ter se pogovorila o specifičnih načrtih (splošni načrti so bili narejeni že predhodno).

S predpripravami sovпада sprotna evalvacija, tako na ravni delovanja organizatork kot na ravni vseh sodelujočih.

Pomembno je, da je omogočen prostor, kje lahko vsak izrazi svoje mnenje, (ne)strinjanje ter omejitve, ki jih ima pri izvedbi kakšne aktivnosti.

Evalvacija odnosov ter omenjeno razkrivanje lastnih mej (kar odraža veliko mero zaupanja v skupini) je temelj, ki si ga je vredno zapomniti.

Praktični napotki za izvedbo

- Dogovor o načinu komuniciranja in obveščanja udeležencev.
- Izpeljava projekta za daljše časovno obdobje (npr. celotno študijsko leto).
- V uvodnem načrtovanju naj bo zastavitev projekta čim širša. To je pomembno še posebej, ko gre za tematiko duševnega zdravja, saj je težko zagotoviti konsistentnost in prevelike specifične omejitve tako lahko le otežujejo situacijo.
- Menjavanje razpoloženja oseb s težavami v duševnem zdravju ne jemljite osebno, a vendarle ne ignorirajte, kar se dogaja. Ko se bo dotična oseba počutila bolje (npr. naslednje srečanje), se z njo pogovorite (oseba, ki ji je najbližja ali ima ravno priložnost) o tem, kako bi si želela, da se v situaciji, ko ne more sodelovati, ravna oz. stori.
- Delitev vlog (zapisnik, vodja) glede na srečanje.
- Naj vas ne omejujejo lastni predsodki, npr. glede izbire ,pravih iger'. Vsaka igra je lahko ,neprava', če jo neprimerno predstavimo, in prava, če jo predstavimo ustrezno.
- Ob nastajanju igre in izbora tematike pustite, da se tema razvije med ljudmi, ki o tem kaj vedo, imajo izkušnje. Lastne ideje in misli je treba vsaj na začetku dajati v oklepaj – v pomoč naj vam

bo načelo ‚nič ne vemo‘. Naj se izrazi tisto, kar je v življenju ljudi res prisotno, ne tisto, kar mi mislimo, da je.

UPORABNOST

Uporabnost našega projekta vidimo tako za nas kot tudi za člane društva, samo ustanovo ter na področju širše družbe (ozaveščanje javnosti, odpiranje vprašanj ter kritično mišljenje na temo duševnega zdravja).

Uporabnost za nas same zajema vse, kar smo se skozi celoten proces naučile in spoznale kot posameznice ter tudi kot del tima. Ni pomembno le, kako se tim kaže navzven, temveč tudi to, kakšna je njegova skupinska dinamika in kakšne so vloge posameznikov v njem. Vsaka od nas je prispevala svoj del v mozaiku, zaradi katerega nam je uspel zastavljeni cilj.

Uporabnost vidimo tudi v spoznanju, kako pomembno je biti iskren tako do sebe kot do ljudi, ki te obkrožajo. To je izpostavil tudi eden izmed udeležencev: *„V projektu sem opazil, da imajo tudi nekatere izmed vas težave z ovirami – zavore.“*

Potrebno je znati izražati lastno mnenje in hkrati prisluhniti drugemu. Za uspešno sodelovanje je prav tako nujna sposobnost sprejemanja kritike, zaradi katere ne kloneš, temveč jo vzameš kot priložnost, da nekaj pri sebi popraviš in narediš še bolje.

V organizaciji (Društvu Altra) je v preteklosti že potekala gledališka delavnica, a se zaradi nekonsistentnosti vključenih članov ni nadaljevala oz. ni pripeljala do konca – predstave.

Tej organizaciji smo tako prinesle nove gledališke tehnike (gledališče zatiranih), ki jih poprej niso poznali. V začetku se je na delavnice vključevala tudi zaposlena. V začetni fazi posameznikov nismo omejevale z udeležbo ter obvezno prisotnostjo, v zadnjih srečanjih pri aktivnih vajah za predstavu pa smo izpostavile željo po zanesljivi udeležbi igralcev in nismo vabile novih udeležencev. Poskušale smo oblikovati skupni čas čim bolj aktiven, zabaven, sproščujoč – v vlogi motivatorja, da se nam ponovno pridružijo. V organizaciji so bili navdušeni nad našo energijo, živahnostjo. Kot je povedala soudeležena: *„Prinesle ste nov, svež veter.“* Naša delavnica je bila za organizacijo brezplačna, prostovoljska aktivnost. Pri projektu neudeleženi preostali

članom društva in zaposlenim smo na zaključnem pikniku dotične organizacije svoje delo predstavili s predstavo.

Soudeleženka v projektu je izpostavila, da ji je bil projekt všeč že zaradi vključenosti gledaliških tehnik, saj zelo rada igra, to ji veliko pomeni. Pravi, da se v vlogo povsem poglobi – *„kot igralec moraš pozabiti nase, se vživeti v vlogo in ob tem pozabiti na gledalce“*. Drugi udeleženec je izpostavil, da mu je bilo všeč, da se v gledališču lahko počne vse, da premaguješ svoje ovire. Uporabnost gledališča vidi kot dobro metodo za miselno obdelavo praktično celotnega življenja, a po drugi strani priložnost, da pozabiš na težave okoli sebe. Ob tem je izpostavil še velik pomen medsebojnega druženja ter ustvarjanja, jin in jang ravnovesja med odnosi, simbiozo prijetnega s koristnim, možnost za ohranjanje otroka v sebi ter ogrevalnih vaj (iger) kot vaje improvizacije v življenju.

Soudeleženka je izpostavila tudi pomen skupinskega duha, ki smo ga ustvarili. Najbolj se je izrazil ob naši končni predstavi na fakulteti, kar je soudeleženka izrazila z besedami: *„Ne smemo se raziti, fajn, da še sodelujemo, da ostanemo skupaj!“* Všeč ji je bilo, da smo se lahko med seboj dogovarjali, da smo sodelovali ter si pomagali. Ob vprašanju, zakaj bi nekomu koristilo, da bi sodeloval v projektu, je dejala: *„Da si pridobiš življenjske izkušnje ter izkušnje na drugačnem področju – za študij, delo.“*

SKLEP

Projekt je deloval na treh ravneh. Prva raven je raven posameznika, saj smo si tako študentke kot sodelujoči nabrali izkušnje in skozi proces osebnostno rasli. Posebej dragoceno je, da smo navezale stik z ljudmi, ki so nam zaradi življenjskih izkušenj odprli nov vidik pogleda na področje duševnega zdravja, o katerem imamo zdaj več praktičnega znanja. To znanje nam bo zagotovo prišlo prav pri nadaljevanju projekta.

Naslednja raven se nanaša na skupino. Z različnimi igrami smo se spoznali, povezali, pridobili nove prijatelje in izkušnje o delovanju skupine. Najširša raven vključuje vzpostavitev dialoga med stigmatiziranimi skupinami in širšo družbo, ki se ga je naš projekt dotaknil s predstavami. V večji meri to raven zajemajo naši načrti za prihodnost.

Opisani projekt vsekakor ni konec zgodbe – je prej začetek! Naš naslednji cilj je, da predstavo uspešno ponovimo še v drugih krajih po Sloveniji (v krajevnih društvih, šolah ...) čim širšemu krogu gledalcev.

Gledališče zatiranih je edinstven medij, s katerim smo spletni prijateljstva, se približali tematiki duševnega zdravja in širši družbi predstavili svoj pogled nanj. Naš namen je bil omogočiti pogovor med ljudmi ter spodbuditi kritično mišljenje o družbenem stanju na področju težav v duševnem zdravju in stigmi, ki jo prinaša.

Poleg tega so nam pozitivni prispevki izvedenega projekta dali zalet za bodočo ustanovitev društva, ki bi se s svojim delom in osredotočenostjo na alternativne tehnike (ne le gledališče zatiranih) dotaknil različnih populacij in pripomogel k manjši socialni izključenosti.

LITERATURA

- Boal, A. (1985). *Theatre of the Oppressed*. New York: Theatre Communications Group.
- Boal, A. (2002). *Games for Actors and Non-Actors*. London and New York: Routledge.
- Boal, A. (2006). *The Aesthetics of the Oppressed*. London and New York: Routledge.
- Ferlin, L. (2009). *Najdem se v gledališču: gledališka pedagogika Augusta Boala*. Ljubljana: Salve.
- Flaker, V. (1998). *Odpiranje norosti: vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba/cf*
- Flaker, V. (2001). Kaj je duševno zdravje v skupnosti. *Zdravstveno varstvo*, 40 (1/2), str. 69–73.
- Krištof, M. (1992). *Stigma in Michael Foucault*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta
- Zakon o duševnem zdravju*. (2008). Uradni list Republike Slovenije. 18 (28. V. 1996) 77, str. 11097.